

Programmatūras tiesību attīstība Latvijā ES tiesību ietekmē

The Development of Software Law in Latvia under the Influence of EU Law

Mg. iur. Rihards Gulbis

LU Juridiskā fakultāte

Civiltiesisko zinātņu katedras doktorants

E-pasts: Rihards.Gulbis@inbox.lv; tālrunis: 29241815

Programmatūras tiesību veidošanās Latvijā aizsākās pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā, un tās tika būtiski pārveidotas 2000. gadā, stājoties spēkā jaunajam Autortiesību likumam. Šajā rakstā ir aplūkoti minēto evolūcijas procesu ietekmējošie faktori, kā arī tuvāk apskatīta nozīmīgākā ES normatīvi tiesiskā regulējuma programmatūras tiesību sfērā pārņemšana Latvijas tiesību sistēmā.

Atslēgvārdi: programmatūras tiesības, ES direktīva „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību”, Autortiesību likums, datorprogramma, autorība, autortiesības, autortiesību ierobežojumi.

Satura rādītājs

1. Programmatūras tiesību harmonizācijas tendences	51
2. Datorprogrammu tiesiskās aizsardzības direktīvas ieviešana Autortiesību likumā	52
2.1. Tiesiskās aizsardzības objekts un tā aizsardzības priekšnosacījumi	52
2.2. Autorība uz datorprogrammām	54
2.3. Programmatūras autortiesiskās aizsardzības apjoms	55
Kopsavilkums	57
Izmantoto avotu saraksts	58
Atsauces	60
Summary	63

1. Programmatūras tiesību harmonizācijas tendences

Eiropas Savienības (ES) līmenī par piemērotāko programmatūras aizsardzības metodi 1988. gadā pieņemtajā Zaļajā grāmatā par autortiesībām un tehnoloģijas izaicinājumu¹ (turpmāk – Zaļā grāmata) tika atzītas autortiesības, eventūālajai datorprogrammu aizsardzībai patentu tiesību ietvaros atvēlot mazāku nozīmi². Minētais lēmums citastarp balstījās uz Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) rīkoto ekspertu sanāksmju programmatūras optimālās tiesiskās aizsardzības metodes noskaidrošanai rezultātiem³. Lai nodrošinātu vienotu datorprogrammu autortiesiskās aizsardzības līmeni visās ES dalībvalstīs, Eiropas Komisija nolēma izstrādāt datorprogrammu tiesiskās aizsardzības direktīvu. Padomes direktīva 91/250/EEK „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību”⁴ (turpmāk arī – Direktīva) tika pieņemta

1991. gadā, nosakot dalībvalstīm ieviešanas termiņu 1993. gada 1. janvārī. Ar direktīvu 93/98/EEK „Par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņu saskaņošanu”⁵ 1993. gadā tika grozīts Direktīvā noteiktais autortiesību aizsardzības termiņš⁶. Tikai trīs ES dalībvalstis⁷ Direktīvu ieviesa tam atvēlētajā laikā⁸. Pamatā formāli grozījumi Direktīvā tika veikti 2009. gadā, kad tika pieņemta tās kodificētā versija.⁹ Eiropas likumdevējs Direktīvā palika uzticīgs jau Zaļajā grāmatā paustajam uzskatam, ka datorprogrammas aizsargājamas autortiesību ietvaros. Direktīvas 1. p. 1. pkt. datorprogrammas tika atzītas par literāriem darbiem Bernes konvencijas par literatūras un mākslas darbu aizsardzību¹⁰ (turpmāk – Bernes konvencija) izpratnē.

Paralēli datorprogrammu tiesiskās aizsardzības harmonizācijai ES līdzīgi procesi turpinājās starptautiskajā līmenī, starptautiskos līgumos nostiprinot iepriekš minētajā WIPO organizētajā procesā izdarītās atziņas attiecībā uz datorprogrammu autortiesiskās aizsardzības nepieciešamību. Saskaņā ar 1994. gada 15. aprīlī parakstītā Pasaules Tirdzniecības organizācijas nolīguma „Par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālajām īpašuma tiesībām”¹¹ (turpmāk – TRIPS nolīgums) 10. p. 1. d. un 1996. gada 20. decembrī parakstītā WIPO Autortiesību līguma¹² 4. p. datorprogrammas bauda autortiesisku aizsardzību kā literārie darbi Bernes konvencijas 2. p. izpratnē. Latvija savu dalību Bernes konvencijā atjaunoja 1995. gada 11. augustā¹³, bet par TRIPS nolīguma un WIPO Autortiesību līguma dalībvalsti Latvija kļuva attiecīgi 1998. un 2002. gadā.

Datorprogrammu autortiesiskā aizsardzība Latvijā tika pirmo reizi tieši paredzēta 1993. gada 11. maijā pieņemtajā likumā „Par autortiesībām un blakustiesībām”¹⁴ (turpmāk – 1993. gada Autortiesību likums), kura 4. p. 1. d. 1. pkt. datorprogrammas tika atzītas par literāriem darbiem. Minētais likums bija spēkā līdz 2000. gada 11. maijam¹⁵, kad stājās spēkā Autortiesību likums¹⁶ (turpmāk arī – AL), kurā tika iekļauts Direktīvā noteiktais datorprogrammu tiesiskās aizsardzības regulējums¹⁷. Ņemot vērā to, ka ES īstenotā datorprogrammu tiesiskās aizsardzības metode atbilda starptautiskajā līmenī atzītai pieejai aizsargāt datorprogrammas kā autortiesību darbus un šāda pieeja tika ievērota jau 1993. gada Autortiesību likumā, secināms, ka programmatūras tiesību attīstība Latvijā pēc tās neatkarības atjaunošanas ir gājusi kopsolī ar attiecīgajiem procesiem ES tiesību telpā.

2. Datorprogrammu tiesiskās aizsardzības direktīvas ieviešana Autortiesību likumā

Turpmākajā raksta izklāstā tiks aplūkotas nozīmīgākās datorprogrammu autortiesiskās aizsardzības tiesiskā regulējuma izmaiņas Latvijā, ieviešot Direktīvu AL, kā arī analizētas problēmas, kas saistītas ar šo procesu. Latvijas autortiesiskā regulējuma pielāgošana atbilstošajam ES tiesiskajam regulējumam nenoritēja tam paredzētajos termiņos.¹⁸ Tāpat pietiekami netika ņemta vērā minētā regulējuma ietekme uz tautsaimniecības attīstību.¹⁹ Minētie faktori, domājams, negatīvi ietekmēja AL izstrādes un pieņemšanas procesu.

2.1. Tiesiskās aizsardzības objekts un tā aizsardzības priekšnosacījumi

Saskaņā ar 1993. gada Autortiesību likuma 1. p. ietverto legāļdefinīciju par datorprogrammu tika atzīts „vārdos, kodos, shēmās vai kādā citā formā izteikts, informācijas nesējā ierakstīts instrukciju kopums, ko dators²⁰ spēj nolasīt un kas datoru aktivizē kādai noteiktai darbībai vai kāda noteikta uzdevuma veikšanai vai rezultāta sasniegšanai”. Minētajā uz datorprogrammas funkcionālo dabu orientētajā definīcijā konstatējama līdzība ar WIPO Programmatūras aizsardzības tipveida noteikumos piedāvāto datorprogrammas definīciju²¹.

Latvijas likumdevējs no datorprogrammas legāļdefinīcijas AL atteicās, šādi sekojot ES likumdevēja paraugam, kurš apzināti neietvēra attiecīgo definīciju Direktīvā, lai tā tehniskā progresa rezultātā strauji nenovecotu.²²

Vērtējot legāļdefinīcijas nepieciešamību, jāsecina, ka tā varētu atvieglot datorprogrammas kā autortiesību darba precīzu determinēšanu, ļaujot mazināt tiesību doktrīnā pastāvošās neskaidrības par atsevišķu datorprogrammas sastāvdaļu aizsardzības apjomu. Tas būtu īpaši nozīmīgi tādās valstīs kā Latvija, kur ir nepietiekama tiesu prakse datorprogrammu autortiesiskās aizsardzības jomā un minētā jēdziena izpratne nav sasniegusi pietiekamu detalizācijas pakāpi²³. Tomēr jāatzīst, ka 1993. gada Autortiesību likumā ietvertā datorprogrammas definīcija ir tik vispārīga, ka tai līdzīgas legāļdefinīcijas ietveršana AL neatvieglotu datorprogrammas autortiesiskās aizsardzības pamatotības un apjoma noteikšanu konkrētos prakses gadījumos. Vienlaikus atzīmējams, ka AL pretstatā Direktīvai nesatur tiešu norādi uz to, ka datorprogrammas jēdziens aptver arī tās projekta materiālus (*preparatory design material*), uz kuru pamata var tikt izveidota attiecīgā datorprogramma. Tiesiski pamatota rezultāta sasniegšanai AL ir jāinterpretē kopsakarā ar Direktīvu, kuras 1. p. 1. pkt. projekta materiāli ir atzīti par datorprogrammas sastāvdaļu.²⁴ Turpretim datorprogrammas grafiskā lietotāja saskarne (*graphical user interface*), ņemot vērā Eiropas Savienības Tiesas (EST) spriedumu lietā *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*²⁵, nav atzīstama par datorprogrammas sastāvdaļu.²⁶

Direktīvas 1. p. 3. pkt. ir norādīts, ka „datorprogrammu aizsargā, ja tā ir oriģināla tādā ziņā, ka tā ir autora paša intelekta radīta. Nosakot, vai tā jāaizsargā, nelieto nekādus citus kritērijus”. Šāds normativizēts regulējums tika atzīts par nepieciešamu, lai novērstu paaugstinātas radošuma līmeņa prasības attiecībā uz datorprogrammām, kas, piemēram, pirms Direktīvas pieņemšanas pastāvēja Vācijā.²⁷ Atklāts paliek jautājums, vai datorprogrammu gadījumā ir izvirzāmas zemākas radošuma līmeņa prasības nekā citu autortiesību darbu gadījumā.

Latvijas juridiskajā literatūrā ir sastopams uzskats, ka „paša darba pastāvēšana jau pati par sevi ir pietiekams iemesls, lai atzītu, ka šis darbs ir radošas darbības produkts”²⁸. Līdzīgu attieksmi pret nepieciešamību vērtēt jaunrades kritērija esamību ir paudusi arī Augstākā tiesa (AT) savā 2006. gada 19. aprīļa spriedumā²⁹, kur tika vērtēta Staburaga fotogrāfijas autortiesiska aizsargājamība. Vienlaikus AT minētajā spriedumā norādīja, ka „fotogrāfisko darbību veikšana nav uzskatāma par darbību, kuru veikšanā persona savā rīcībā būtu ierobežota ar kādiem jau iepriekš noteiktiem precīziem standartiem, kas neļauj izpaust savu personību radošajā darbībā”. Šāds formulējums norāda uz to, ka AT ieskatā kāda objekta atzīšanai par autortiesību darbu jaunrades elements tomēr būtu ņemams vērā. Līdz ar to kā neveiksmīga vērtējama AT piedāvātā minētās lietas tēze³⁰, kur šī atkāpe no kategoriskā jaunrades līmeņa elementa nolieguma nav ņemta vērā. Tāpat ir diskutabls jautājums, vai AT ar minēto spriedumu ir mainījusi savu pozīciju apskatāmajā jautājumā, salīdzot ar tās nostāju 2003. gada 8. janvāra spriedumā³¹, kurā tā atzina par nepieciešamu noskaidrot jaunrades līmeni, vērtējot televīzijas raidījumu pārraidīšanas grafiku autortiesisko aizsargājamību³².

Datorprogrammās kā funkcionālos darbos atbilstoši Latvijas juridiskajā literatūrā pārstāvētam uzskatam jaunrades elements ir izteikts mazāk spilgti nekā citos autortiesību darbos.³³ Tajā pašā laikā, atsaucoties uz ASV Augstākās tiesas lēmumu lietā *Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co.*³⁴, kurā tiesa attiecībā uz funkcionāla rakstura darbu formulēja t. s. minimālā radošuma standartu (*minimum*

standard of creativity), tiek rosināts minēto standartu attiecināt arī uz datorprogrammām³⁵. Direktīvas 1. p. 3. pkt. formulētā nostāja jaunrades līmeņa jautājumā nepieļauj augstāku jaunrades prasību definēšanu datorprogrammām nekā citu autortiesību darbu gadījumā. Tāpēc, nesaskatot nepieciešamību pēc noteikta jaunrades līmeņa konstatācijas citu autortiesību darbu gadījumā, nav arī pamata to mēģināt noteikt datorprogrammu gadījumā. Arī EST savā 2009. gada 16. jūlija *Infopaq* lietas³⁶ spriedumā ir norādījusi, ka autortiesību darbiem piemērojams vienots jaunrades līmeņa kritērijs, kas noteic, ka darbam jābūt oriģinālam tajā ziņā, ka tas ir tā autora intelektuālās jaunrades rezultāts³⁷.

2.2. Autorība uz datorprogrammām

Saskaņā ar AL 1. p. 1. pkt. autors ir fiziska persona, kuras radošās darbības rezultātā minētais darbs ir radīts. Juridiskas personas vai dažāda veida ierīces nevar būt par autortiesību darbu autoriem.³⁸ Tāpat par autoru neklūst persona, kas sniegusi tikai tehnisku palīdzību darba radīšanā.³⁹ Kontinentālās Eiropas autortiesību pamatprincips, ka darba attiecību ietvaros, pildot darba pienākumus, radītu autortiesību darbu gadījumā visas mantiskās tiesības uz šādiem darbiem paliek to autoriem – darba ņēmējiem⁴⁰, ir atspoguļots AL 12. p. 1. d. Attiecībā uz datorprogrammām ir jāņem vērā AL 12. p. 2. d. nostiprinātais speciālais regulējums, kas noteic, ka gadījumos, kad datorprogrammu izstrādājis darbinieks, pildot darba uzdevumu, „visas šādā veidā radītās datorprogrammas autora mantiskās tiesības pieder darba devējam, ja vien līgumā nav paredzēts citādi”. Minētais regulējums balstās uz Direktīvas 2. p. 3. pkt. noteikto. AL 12. p. 2. d. ietvertā norāde uz darba uzdevumu var radīt maldinošu iespaidu, ka minētais regulējums attiecināms tikai uz tiem gadījumiem, kad ir konstatējams darba devēja norādījums izstrādāt konkrēto datorprogrammu, kas neatbilst minētajam Direktīvas regulējumam, kurš paredz tiesību pāreju gan tad, kad datorprogramma radīta, pildot vispārīgi noteiktos darba pienākumus, gan konkrētos darba devēja norādījumus.

AL 12. p. 2. d. tiek norādīts, ka autora mantiskās tiesības „pieder darba devējam”. Tas raisa jautājumu, vai darba devējs atzīstams par sākotnējo autora mantisko tiesību subjektu vai arī ir konstatējama autora mantisko tiesību pāreja no darba ņēmēja darba devējam. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka autora mantiskās tiesības uz darba uzdevuma izpildei izstrādātu datorprogrammu datorprogrammas autoram rodas tikai tādā gadījumā, ja tas īpaši paredzēts līgumā.⁴¹ Šāds viedoklis norāda uz eventuālu autora mantisko tiesību rašanos darba devējam. Apskatot AL 12. p. 2. d. nostiprināto regulējumu kopsakarā ar AL 15. p. 2. d., kurā par autora mantisko tiesību subjektu tiek minēts tikai autors, secināms, ka autora mantiskās tiesības arī AL 12. p. 2. d. regulētajā gadījumā sākotnēji rodas darba autoram un tikai tad pāriet darba devējam. Vērtējot AL 12. p. 2. d. regulētās autora mantisko tiesību pārejas pamatu, jāsecina, ka minētā pāreja notiek uz likuma pamata un tai piemīt liettiesisks raksturs. Darba līguma esamība ir priekšnosacījums šādas pārejas notikšanai, nevis tās pamats.

Attiecībā uz datorprogrammām, kas izstrādātas darba tiesisko attiecību ietvaros, jāņem vērā, ka 1993. gada Autortiesību likums neparedzēja īpašu regulējumu šādiem gadījumiem un uz tiem bija attiecināms vispārīgais minētā likuma 12. p. ietvertais regulējums, kas līdzinājās pašreiz spēkā esošajam AL 12. p. 1. d. ietvertajam vispārīgajam regulējumam.

Ņemot vērā to, ka tiesiskais regulējums attiecībā uz darba attiecību ietvaros radītām datorprogrammām būtiski izmainījās ar AL spēkā stāšanos 2000. gada 11. maijā, aktuāls ir jautājums, kam un cik lielā apjomā pieder autora mantiskās tiesības

uz datorprogrammām, kuras darba tiesisko attiecību ietvaros radītas 1993. gada Autortiesību likuma spēkā esamības laikā. AL nesatur pārejas noteikumus minētās situācijas regulēšanai. Direktīvas 1. p. 4. pkt. turpretim ir noteikts, ka minētās Direktīvas noteikumi ir attiecināmi arī uz tām datorprogrammām, kas radītas pirms 1993. gada 1. janvāra⁴², neaizskarot jau veiktās tiesiski nozīmīgās darbības (*acts concluded*)⁴³ un iegūtās tiesības. Strīdīgs tomēr ir jautājums, cik lielā mērā Direktīvas regulējums varētu tikt attiecināts uz datorprogrammām, kas radītas pirms tās ieviešanas nacionālajos tiesību aktos. Minētais Direktīvas panta punkts ir vērsti uz jau iegūtu tiesību aizsardzību⁴⁴, tātad arī uz datorprogrammas autora jau iegūto tiesību aizsardzību. Turpretim pēc Direktīvas ieviešanas nacionālajos tiesību aktos radušās autora mantiskās tiesības uz datorprogrammām, kas radītas darba attiecību ietvaros pirms minētās implementācijas, pāriet attiecīgajam darba devējam. Šādas autora mantiskās tiesības, kas radušās pēc datorprogrammas izstrādes, saskaņā ar 1993. gada Autortiesību likumu darba devējam nepārgāja, un, tā kā AL nesatur pārejas noteikumus, kuros būtu pārņemts Direktīvas 1. p. 4. pkt. regulējums, nav pamata attiecināt AL 12. p. 2. d. regulējumu uz tām datorprogrammām, kas darba attiecību ietvaros radītas 1993. gada Autortiesību likuma spēkā esamības laikā.

2.3. Programmatūras autortiesiskās aizsardzības apjoms

Ņemot vērā apstākli, ka WIPO Autortiesību līgums, TRIPS nolīgums, kā arī Direktīva atzīst datorprogrammas par literāriem darbiem un šāda pieeja ir ietverta arī Latvijas AL⁴⁵, datorprogrammas autora tiesību apjoms ir līdzīgs literāra darba autora tiesību apjomam. Tajā pašā laikā tās funkcionālā daba un izmantošanas specifika ir noteikusi nepieciešamību datorprogrammas autora tiesību apjomu regulēt īpaši.

Autora personiskās tiesības, kas bez īpašiem ierobežojumiem ir attiecināmas arī uz datorprogrammām, ir uzskaitītas AL 14. p. 1. d. Saskaņā ar minēto regulējumu autoram ir tiesības uz autorību, tiesības uz darba izziņošanu, tiesības uz darba atsaukšanu, tiesības uz vārdu un tiesības uz darba neaizskaramību.

ES direktīvas risina galvenokārt ekonomiskus jautājumus, tādēļ nemantisko autortiesību jautājums ES līmenī regulēts netiek.⁴⁶ Vērtējot atsevišķu personisko tiesību nozīmi datorprogrammu gadījumā, konstatējams, ka to attiecināšanā uz datorprogrammām noteiktos gadījumos var rasties grūtības, kuru cēlonis ir datorprogrammu utilitārā daba un radīšanas īpatnības, salīdzinot ar citiem literāriem darbiem. Tomēr Latvijas likumdevējs nav paredzējis izņēmumu gadījumus, kad autora personiskās tiesības nebūtu attiecināmas uz datorprogrammām.⁴⁷

Autora mantisko tiesību vispārējais regulējums, kas ar likumā noteiktiem izņēmumiem attiecināms uz visiem autortiesību darbiem, ir ietverts AL 15. p. 1. d. Minētajā panta daļā noteiktais mantisko tiesību uzskaitījums ir noslēgts. Tas nozīmē, ka Latvijas likumdevējs nav atzinis par iespējamu, ka laika gaitā var parādīties jauni darbu izmantošanas veidi, kuru tehniskā un ekonomiskā patstāvīguma dēļ būtu arī juridiski regulējami patstāvīgi, atzīstot darbu autoriem no citām mantiskajām tiesībām nošķirtas tiesības. Šāda pieeja atzīstama par tuvredzīgu, jo līdzšinējā pieredze liecina par to, ka tehniskās evolūcijas un jaunu civiltiesiskās apgrozības modeļu rašanās rezultātā var tapt jauni autortiesiski nozīmīgi darba izmantošanas veidi, uz kuriem būtu attiecināmas patstāvīgas autora mantiskās tiesības.

Latvijas likumdevējs attiecībā uz datorprogrammas autora mantiskajām tiesībām AL ir noteicis speciālu tiesisko regulējumu, tās atsevišķi uzskaitot AL 15. p. 2. d. Datorprogrammas autora mantisko tiesību katalogs pamatā atbilst Direktīvas 4. p. uzskaitītajām izņēmuma tiesībām.

Direktīvas 4. p. 1. pkt. a. apakšpunktā noteiktais reproducēšanas tiesības regulējums AL 15. p. 2. d. 4. pkt. ir pārņemts neprecīzi. Attiecīgais AL regulējums noteic, ka autoram attiecībā uz datorprogrammas izmantošanu ir izņēmuma tiesība „īslai cīgi vai pastāvīgi reproducēt datorprogrammu (ciktāl datorprogrammas ielādēšana, demonstrēšana, izmantošana, pārraidīšana vai glabāšana prasa to reproducēt, ja šādu darbību rakstveidā atļauj tiesību subjekts)”. Tam, kādēļ šajā autora mantiskās tiesības formulējumā palīgteikums tiek sākts ar vārdu „ja”, grūti atrast pamatojumu. ES likumdevējs ar minēto norādi Direktīvā nostiprināja regulējumu, ka konkrētu, datorprogrammas lietošanai un civiltiesiskai aprietei raksturīgu darbību veikšanai ir jāsaņem tās tiesību subjekta (*rightholder*) atļauja, ja, veicot minētās darbības, tiek veikta datorprogrammas reproducēšana. AL termina „tiesību subjekts” vietā parasti tiek lietots termins „autortiesību subjekts”⁴⁸. Turklāt attiecībā uz mantisko tiesību piederību AL tiek lietots tikai termins „autors”, t. sk. AL 15. p. 2. d. Līdz ar to norāde uz „tiesību subjektu” ir atzīstama par neveiksmīgu un no juridiskās tehnikas viedokļa būtu aizstājama ar terminu „autors”. Tāpat nav izprotams, kādēļ Latvijas likumdevējs ir noteicis, ka datorprogrammas lietošanai nepieciešamu darbību veikšanai, ja tās saistītas ar datorprogrammas reproducēšanu, ir jāsaņem autora vai tā tiesību pārņēmēja rakstveida atļauja. Atbilstošais Direktīvas regulējums paredz vienīgi nepieciešamību saņemt atļauju minēto darbību veikšanai, atļaujas izsniegšanas formu nekonkretizējot. AL ietvertā prasība pēc rakstveida formas neatbilst datorprogrammu civiltiesiskās apgrozības praksei, kur nereti licences līgumi tiek slēgti elektroniski, nevis rakstiski.⁴⁹

Tiesība izplatīt datorprogrammu ir nostiprināta AL 15. p. 2. d. 1. pkt., taču izplatīšanas jēdziena normatīvais skaidrojums ir ietverts AL 1. p. 11. pkt. AL izplatīšanas jēdziens aptver tikai darba vai tā kopiju atsavināšanu, respektīvi, tikai īpašuma tiesību pāreju, bet ne darba eksemplāra nodošanu turējumā. Šāda pieeja nav novērojama visās ES dalībvalstīs.⁵⁰ Latvijas likumdevēja izvēlētais regulējums atbilst EST viedoklim, kas tika pausts *Peek & Cloppenburg KG v. Cassina SpA*⁵¹ lietā, kurā par izplatīšanu tika atzīta tikai īpašuma tiesību nodošana.⁵² No izplatīšanas tiesībām nošķiramās tiesības padarīt autortiesību darbu pieejamu sabiedrībai (*right of communication to the public*), kas ir nostiprinātas t. s. Informācijas sabiedrības direktīvā⁵³, ir attiecinātas uz datorprogrammām AL 15. p. 2. d. 2. p. AL nesniedz skaidrojumu, ar kādu saturu piepildāms sabiedrības jēdziens.

Tiesības izīrēt datorprogrammu ir atzītas par datorprogrammas autora patstāvīgām izņēmuma tiesībām AL 15. p. 2. d. 3. pkt., kas atbilst Direktīvas 4. p. 1. pkt. c. apakšpunktā noteiktajam. Pretēji WIPO Autortiesību līgumā un TRIPS nolīgumā ietvertajam regulējumam⁵⁴ AL neparedz, ka apskatāmā tiesība nav attiecināma uz datorprogrammām, kad tās kā tādas nav īres pamatobjekts.

Latvijas likumdevējs ir izšķīries atzīt tiesības uz autortiesību darbu publisko patapinājumu par patstāvīgu autora mantisko tiesību. No juridiskās tehnikas viedokļa šāda atzišana ir apšaubāma, jo saskaņā ar AL 19.¹ p. 1. d. autora izņēmuma tiesības publiski patapināt savu darbu var tikt ierobežotas bez viņa piekrišanas, bet samaksājot viņam taisnīgu atlīdzību, izmantojot darbu publiskam patapinājumam. Līdz ar to konstatējams, ka AL nostiprinātais autortiesību ierobežojums aptver visas tiesības uz darba publisko patapinājumu, izņemot autora tiesības uz taisnīgu atlīdzību par šādu darba izmantošanu.

Līdzīgi kā citu autortiesību darbu gadījumā, datorprogrammu autoru mantiskās tiesības tiek ierobežotas. Latvijā trūkst polemikas un tiesu prakses, kurā tiktu vērtēta izplatīšanas tiesību izbeigšanās principa (turpmāk – izbeigšanās princips)

attiecināšana uz datorprogrammu civiltiesisko apgrozību. AL 32. p. nepārprotami ir norādīts uz to, ka izbeigšanās princips tiek attiecināts tikai uz „konkrētajiem materiālos objektos ietvertiem darbiem vai to kopijām”. Ņemot vērā normas vārdisko jēgu, jāsecina, ka interpretācijas rezultātā tā nav atzīstama par piemērojamu datorprogrammu kopiju tiešsaistes izplatīšanai. Tāpat ir noliedzama iespēja piemērot analogiju. Ņemot vērā, ka Direktīvā šāda kategoriska nostāja tiešā veidā nav ietverta, AL 32. p. ietvertais regulējums vismaz attiecībā uz datorprogrammu tiešsaistes izplatīšanu varētu tikt atzīts par neatbilstošu Direktīvai.

Attiecībā uz daudziem vispārīgiem autora mantisko tiesību ierobežojumiem Latvijas likumdevējs ir tieši noteicis, ka tie neattiecas uz datorprogrammām⁵⁵. Kritiski vērtējams AL 24. p. 2. d. nostiprinātais izņēmums, kas noteic, ka uz datorprogrammām nav attiecināms uz tiesvedības nodrošināšanu vērstais autora mantisko tiesību uz darba reproducēšanu ierobežojums⁵⁶. Minētais ierobežojums var apgrūtināt tiesvedības norisi autortiesību strīdos, kas saistīti ar datorprogrammu prettiesisku izmantošanu.

Direktīvas 5. un 6. p. paredzētie datorprogrammas autora mantisko tiesību ierobežojumi ir pārņemti AL 29. un 30. p. Latvijas likumdevēja izvēlētais formulējums attiecībā uz datorprogrammas lietošanas mērķim atbilstošas lietošanas atļaušanu tās eksemplāra likumīgajam ieguvējam ir neveiksmīgs, jo atbilstošajā Direktīvas regulējumā ir noteikts, ka autortiesiski nozīmīgas darbības bez autortiesību subjekta atļaujas var veikt, ja tās ir nepieciešamas datorprogrammas lietošanai atbilstoši mērķim, kuram tā ir paredzēta, nevis jebkādai datorprogrammas lietošanai, kā tas ir formulēts AL 29. p. 1. d. Tāpat atzīmējams, ka Latvijas likumdevējs AL 29. p. 2. d. ir pārņēmis ES likumdevēja samērā neveiksmīgo formulējumu attiecībā uz tiesībām izgatavot datorprogrammas rezerves kopiju, nosakot, ka šāda darbība bez autortiesību subjekta atļaujas ir pieļaujama tikai tad, kad tā ir nepieciešama datorprogrammas lietošanai. Šāds regulējums ir neprecīzs, jo rezerves kopija ir nepieciešama tikai tad, kad datorprogrammas sākotnēji iegūtais eksemplārs vairs nav lietojams.⁵⁷ Latvijas likumdevējs nav tiešā veidā ietvēris Direktīvas 8. p., kurā cita starpā norādīts, ka līguma noteikumi, kas ir pretrunā ar apskatāmo autortiesību ierobežojumu, nav spēkā. Tāpat šāds regulējums nav pārņemts AL arī attiecībā uz datorprogrammas darbības pētīšanai un sadarbības nodrošināšanai paredzētajiem autortiesību ierobežojumiem. Datorprogrammas rezerves kopijas gadījumā AL 29. p. 2. d. tomēr ir tieši norādīts, ka tās izgatavošana nevar tikt aizliegta, slēdzot līgumu⁵⁸. Abos pārējos gadījumos Latvijas likumdevējs analogisku aizliegumu nav paredzējis, kā arī nav normatīvā veidā noteicis, ka līgumisks attiecīgo autortiesību ierobežojumu izmantošanas aizliegums būtu spēkā neesošs. Ņemot vērā to, ka datorprogrammas atšķirībā no citiem autortiesību darbiem parasti tiek izplatītas, slēdzot licenču līgumus, un to, ka pašreizējais AL regulējums neierobežo uz privātautonomijas principu balstītās līdzēju tiesības ierobežot datorprogrammas eksemplāra ieguvēja tiesības⁵⁹, iepriekš minētais Direktīvas 8. p. regulējums ir jāiekļauj AL tiešā veidā.

Kopsavilkums

1. Programmatūras tiesību evolūcija Latvijā jau uzreiz pēc tās neatkarības atgūšanas ir noritējusi, ievērojot šajā jomā nozīmīgākās atziņas, kas paustas gan starptautiskajā, gan ES līmenī. Vienlaikus nevar konstatēt, ka minētajai attīstībai būtu piemītusi apsteidzoša daba, respektīvi, ir novērojams, ka ne normatīvo tiesību aktu līmenī, ne arī tiesu praksē vai tiesību doktrīnā nav pietiekami meklēti

programmatūras aizsardzībai un civiltiesiskajai apgrozībai nozīmīgu tiesību jautājumu risinājumi.

2. Direktīvas „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību” ieviešana Autortiesību likumā ir veikta nepilnīgi, atsevišķus tās regulējumus neietverot minētajā likumā vai ietverot tos nepietiekami kvalitatīvi, kā arī nepievēršot pienācīgu uzmanību autorības tiesiskā regulējuma kontinuitātes problemātikai.
3. Kritiski ir vērtējama vispārējo autortiesisko regulējumu, it īpaši autora personisko tiesību regulējuma, nemodificēta attiecināšana uz datorprogrammām, neņemot vērā to funkcionālo dabu (un savrupību autortiesību darbu vidū) un speciālo regulējumu paredzot pamatā tikai gadījumos, kad to nepieciešamību nosaka Direktīva.
4. Latvijas normatīvajā regulējumā un judikatūrā tiek ievērota ES likumdevēja nostāja, ka datorprogrammu gadījumā prasībām pēc autortiesiskās aizsardzības nodrošināšanai nepieciešamā jaunrades līmeņa jābūt minimālām. Vienlaikus šāda pieeja Latvijas juridiskajā literatūrā pamatoti nebauda pilnīgu atbalstu, jo tiek norādīts uz datorprogrammu funkcionālo dabu un nepieciešamību pārbaudīt šādu darbu atbilstību konkrētām jaunrades līmeņa prasībām.
5. Ieviešot direktīvas „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību” 2. p. 3. pkt. regulējumu Autortiesību likumā, Latvijas likumdevējs ir palicis uzticīgs principam, ka autora mantiskās tiesības vienmēr, arī darba attiecību gadījumā, sākotnēji rodas darba autoram. Direktīvas regulējuma mērķa sasniegšanai darba devējam autora mantiskās tiesības uz darba attiecībās radīto datorprogrammu pāriet uz likuma pamata un darba līguma esamība ir priekšnosacījums šādas pārejas notikšanai.
6. Direktīvas „Par datorprogrammu tiesisko aizsardzību” 8. p. ietvertais regulējums, kas noteic, ka līgumiski aizliegumi datorprogrammas eksemplāra likumīgajam ieguvējam izveidot datorprogrammas rezerves kopiju, pētīt datorprogrammas darbību vai veikt darbības tās sadarbības nodrošināšanai ir spēkā neesoši, ir tieši jāparedz Autortiesību likumā. Pašreizējais tā regulējums nav nodrošinājis pilnīgu minētā Direktīvas 8. panta regulējuma ieviešanu Latvijas tiesību sistēmā.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā „Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē”.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. *Grudulis, M.* Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006.
2. *Grudulis, M.* Kā saprast jaunrades jēdzienu autortiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 8, 2002, 23. aprīlis, 1., 5. lpp.
3. *Platpere, I.* Ar jauno likumu – par skaidrākām autortiesību normām. *Jurista Vārds*, Nr. 18, 2000, 4. maijs, 1.–2. lpp.
4. *Rozenfelds, J.* Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008.
5. *Rozenfelds, J.* Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. *Juridiskā zinātne: Latvijas Universitātes žurnāls = Law: Journal of the University of Latvia*, Nr. 1, 2010, 101.–124. lpp.
6. *Cornish, W., Llewelyn, D.* Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2007.

7. Dreier, Th., Vogel, R. Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008.
8. *European Copyright Law. A Commentary.* Walter, M. M. (Ed.), Lewinski, v. S. (Ed.) New York: Oxford University Press, 2010.
9. Goldmann, M., Möller, R. Anbieten und Verbreiten von Werken der angewandten Kunst nach der „LeCorbusier-Möbel“-Entscheidung des EuGH-Ist die „Wagenfeld-Leuchte“ erloschen? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009, Heft 6, S. 551–558.
10. Haberstumpf, H. Handbuch des Urheberrechts. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 2000.
11. Reh binder, M. Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2010.
12. Smolka, M. Das Urheberrecht in Lettland – Grundlagen. WiRO, 2009, Heft 5, S. 133–138.

Normatīvie akti

1. Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību: LR starptautisks līgums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 29, 2003, 21. februāris.
2. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994. Pieejams: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm [sk. 25.09.2011.].
3. WIPO Copyright Treaty. Text adopted by the Diplomatic Conference on December 20, 1996 in Geneva. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html [sk. 25.09.2011.].
4. Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs. OJ, L 122, 17.05.1991, p. 0042–0046. Direktīvas versija latviešu valodā pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0250:LV:HTML> [sk. 25.09.2011.].
5. Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights. *Official Journal*, L 290, 24.11.1993, p. 9–13.
6. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs, OJ, L 111/16 EN, 5.5.2009.
7. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in information society. OJ, L 167, 22.06.2001, p. 0010–0019.
8. Elektronisko dokumentu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 169, 2002, 20. novembris.
9. Autortiesību likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 148/150, 2000, 27. aprīlis.
10. Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 104/105, 1999, 1. aprīlis.
11. Par autortiesībām un blakustiesībām: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 31, 1993, 29. maijs.
12. Par autortiesībām un blakustiesībām: MK noteikumi Nr. 297. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 235/236, 1998, 14. augusts.
13. Copyright, Designs and Patents Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/part/1/chapter/IV> [sk. 25.09.2011.].
14. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), das zuletzt durch Artikel 83 des Gesetzes vom 17. Dezember 2008 (BGBl. I S. 2586) geändert worden ist. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/> [sk. 25.09.2011.].

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Savienības tiesas 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [sk. 25.09.2011.].
2. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2009. gada 16. jūlija spriedums lietā C-5/08 *Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [sk. 25.09.2011.].
3. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2008. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-456/06 *Peek & Cloppenburg KG v. Cassina SpA*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [sk. 25.09.2011.].
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006. gada 19. aprīļa spriedums lietā SKC-266. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/archive/department1/2006/> [sk. 25.09.2011.].
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2003. gada 8. janvāra spriedums lietā SKC-10.
6. Administratīvās apgabaltiesas 2009. gada 7. janvāra spriedums lietā AA43-0251-09/14. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/index.php?id=3044> [sk. 25.09.2011.].
7. ASV Augstākās tiesas lēmums lietā: Feist Publications, Inc., v. Rural Telephone Service Co., 499 U. S. 340 [1991]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=499&invol=340> [sk. 25.09.2011.].

8. BGH spriedums lietā I ZR 244/88 Grabungsmaterialien [1990]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1991, Heft 7, S. 523–529.
9. BGH spriedums lietā: I ZR 52/83 Inkasso-Programm [1985]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1985, Heft 12, S. 1041–1049.
10. Eiropas Parlamenta normatīvā rezolūcija par Padomes kopējo nostāju nolūkā pieņemt Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par datorizpildāmo izgudrojumu patentspēju (11979/1/2004 – C6-0058/2005 – 2002/0047(COD)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0275+0+DOC+XML+V0//LV> [sk. 25.09.2011.].
11. Likumprojekts „Autortiesību likums”. Pieejams: <http://helios-web.saeima.lv/saeima7/reg.likprj> [sk. 25.09.2011.].
12. Commission proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs (Submitted by the Commission on 5 January 1989. *OJ*, No. C 91/4, 12.4.1989, p. 4–16.
13. Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988. Pieejams: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/docs/com-88-172_en.pdf [sk. 25.09.2011.].
14. Model Provisions on the Protection of Computer Software. Copyright. January 1978.
15. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer-implemented inventions. *OJ* C 151E, 25.6.2002, p. 129–131.
16. Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [sk. 25.09.2011.].

Atsauces

- ¹ Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988. Pieejams: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/docs/com-88-172_en.pdf [sk. 25.09.2011.].
- ² Patentu tiesību aizsardzība ES tiek attiecināta tikai uz tām datorprogrammām, kuras ir izgudrojumu sastāvdaļas jeb uz t. s. datorizpildāmajiem izgudrojumiem (*computer-implemented inventions*). Mēģinājums šāda veida izgudrojumus regulēt speciāli līdz šim ir cietis neveiksmi. Sk. vairāk: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer-implemented inventions. *OJ*, C 151E, 25.6.2002, p. 129–131; Eiropas Parlamenta normatīvā rezolūcija par Padomes kopējo nostāju nolūkā pieņemt Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu par datorizpildāmo izgudrojumu patentspēju (11979/1/2004 – C6-0058/2005 – 2002/0047(COD)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0275+0+DOC+XML+V0//LV> [sk. 25.09.2011.].
- ³ Sk. Zaļās grāmatas 5.4.1. punktu.
- ⁴ Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs. *OJ*, L 122, 17.05.1991, p. 0042–0046. Direktīvas versija latviešu valodā pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0250:LV:HTML> [sk. 25.09.2011.].
- ⁵ Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights. *OJ*, L 290, 24.11.1993, p. 9–13.
- ⁶ Tika noteikts, ka autortiesības uz datorprogrammām tiek aizsargātas visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves (iepriekšējo 50 gadu vietā).
- ⁷ Dānija, Itālija un Lielbritānija.
- ⁸ Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:NOT> [sk. 25.09.2011.].
- ⁹ Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs, *OJ*, L 111/16 EN, 5.5.2009. Šajā darbā esošās atsauces uz Direktīvu saprotamas kā atsauces uz tās kodificēto versiju.
- ¹⁰ Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību: LR starptautisks līgums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 29, 2003, 21. februāris.
- ¹¹ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994. Pieejams: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm [sk. 25.09.2011.].
- ¹² WIPO Copyright Treaty. Text adopted by the Diplomatic Conference on December 20, 1996 in Geneva. Pieejams: http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/trtdocs_wo033.html [sk. 25.09.2011.].

- ¹³ Kritiku par šo procesu sk. *Rozenfelds, J.* Īpašuma jēdziens un intelektuālais īpašums Latvijā. Juridiskā zinātne: Latvijas Universitātes žurnāls = Law: Journal of the University of Latvia, 2010, Nr. 1, 104. lpp.
- ¹⁴ Par autortiesībām un blakustiesībām: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 31, 1993, 29. maijs.
- ¹⁵ Ar pārtraukumu no 1998. gada 15. augusta līdz 3. novembrim, kad spēkā bija Satversmes 81. p. kārtībā izdoti Ministru kabineta noteikumi Nr. 297 „Par autortiesībām un blakustiesībām”. Sk. Par autortiesībām un blakustiesībām: MK noteikumi Nr. 297. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 235/236, 1998, 14. augusts.
- ¹⁶ Autortiesību likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 148/150, 2000, 27. aprīlis.
- ¹⁷ *Platpere, I.* Ar jauno likumu – par skaidrākām autortiesību normām. *Jurista Vārds*, Nr. 18, 2000, 4. maijs, 1. lpp.; sal. *Smolka, M.* Das Urheberrecht in Lettland – Grundlagen. Wirtschaft und Recht in Osteuropa, 2009, Heft 5, S. 136.
- ¹⁸ Sk. likumprojekta „Autortiesību likums” anotācijas 1. punktu. Pieejams: <http://helios-web.saeima.lv/saeima7/reg.likapj> [sk. 25.09.2011.].
- ¹⁹ Turpat, 2. punkts.
- ²⁰ Datora jēdziens arī tika skaidrots minētajā pantā, ar to saprotot elektronisku vai citu tamlīdzīgu informācijas apstrādes un glabāšanas ierīci. Atklāts paliek jautājums, kas tika saprasts ar „citu ierīci”.
- ²¹ Sk. Model Provisions on the Protection of Computer Software, Copyright [WIPO's monthly bulletin], January 1978, p. 12.
- ²² Sk. Art. 1. Commission proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs, Official Journal of the European Communities, No. C 91/4, 12.4.1989, p. 9; sk. arī: *Haberstumpf, H.* Handbuch des Urheberrechts. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 2000, S. 70.
- ²³ Uz funkcionalitātes un mašīnlasāmības kritēriju balstīta datorprogrammas definīcija ir nostiprinājusies Vācijas tiesu praksē. Līdz ar to nepastāv nepieciešamība to nostiprināt arī normatīvi tiesiskajā līmenī. Latvijā, balstoties uz juridiskajā literatūrā formulēto datorprogrammas kā funkcionāla darba definīciju, 2009. gada 7. janvārī autortiesību pārkāpumu lietā izsprieda Administratīvā apgabaltiesa (sk. Administratīvās apgabaltiesas 2009. gada 7. janvāra spriedums lietā AA43-0251-09/14. Pieejams: <http://www.tiesas.lv/index.php?id=3044> [sk. 25.09.2011.]). Minētajā spriedumā tiesa arī secināja, ka „datorprogrammu var uzskatīt par datu kopumu”, kas raksturo vien datorprogrammas formu, nevis ļauj to nošķirt no citiem autortiesību darbiem.
- ²⁴ Sal. *Dreier, Th., Vogel, R.* Software- und Computerrecht. Frankfurt am Main: Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2008, S. 43.
- ²⁵ Eiropas Savienības tiesas 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-393/09 *Bepečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [sk. 25.09.2011.].
- ²⁶ Saskarnes legaldefinīcija, kas bija paredzēta AL sākotnējā projektā, tā pieņemšanas gaitā tika no likumprojekta svītrotā. Minētā definīcija balstījās uz Direktīvas preambulas 10. punktā ietvertu skaidrojumu un noteica, ka saskarne ir „datorprogrammas daļas, kas nodrošina savienotību un sadarbību starp programmatūras un aparatūras elementiem, kā arī dialogu ar lietotāju”. Sk. likumprojekts „Autortiesību likums”. Pieejams: <http://helios-web.saeima.lv/saeima7/reg.likapj> [sk. 25.09.2011.].
- ²⁷ Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action. COM (88) 172 final, 7 June 1988., p. 187. Pieejams: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/docs/com-88-172_en.pdf [sk. 25.09.2011.]. Sk. arī: BGH spriedums lietā I ZR 52/83 In-kasso-Programm [1985]. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1985, Heft 12, S. 1041–1049.
- ²⁸ *Rozenfelds, J.* Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 24.–25. lpp.
- ²⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006. gada 19. aprīļa spriedums lietā SKC-266. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/info/archive/department1/2006/> [sk. 25.09.2011.].
- ³⁰ Tēzes teksts: „Fotogrāfijas saturs un darba pastāvēšana apstiprina radošu darbību darba tapšanā, iegūstot fotogrāfijas autoram personiskās un mantiskās tiesības, kuras aizsargā Autortiesību likums.”
- ³¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2003. gada 8. janvāra spriedums lietā SKC-10.
- ³² Turklāt minētajā spriedumā AT atstāja spēkā zemākas instances tiesas spriedumu, ar kuru jaunrades elementa trūkuma dēļ autortiesiskā aizsardzība televīzijas raidījumu pārraidīšanas grafikiem tika liegta.
- ³³ *Rozenfelds, J.* Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 24. lpp. Sal. *Grudulis, M.* Kā saprast jaunrades jēdzienu autortiesībās. *Jurista Vārds*, Nr. 8, 2002, 23. aprīlis, 5. lpp.
- ³⁴ ASV Augstākās tiesas lēmums lietā *Feist Publications, Inc., v. Rural Telephone Service Co.*, 499 U. S. 340 [1991]. Pieejams: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=499&invol=340> [sk. 25.09.2011.].
- ³⁵ *Rozenfelds, J.* Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2008, 34.–35. lpp.

- ³⁶ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2009. gada 16. jūlija spriedums lietā C-5/08 *Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [sk. 25.09.2011.].
- ³⁷ Sk. sprieduma 35.–37. rindkopu.
- ³⁸ Sal. BGH spriedums lietā I ZR 244/88 *Grabungsmaterialien* [1990]. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 1991, Heft 7, S. 523–529.
- ³⁹ Sal. *Grudulis, M.* Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 173. lpp.
- ⁴⁰ Sk. *Rehbinder, M.* Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2010, S. 105.
- ⁴¹ *Rozenfelds, J.* Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 53. lpp.
- ⁴² Līdz šim datumam ES dalībvalstīm bija pienākums implementēt minēto direktīvu nacionālajos tiesību aktos.
- ⁴³ Direktīvas latviešu valodas versijā tiek norādīts uz „tiesību aktiem, kas pieņemti”, taču minētais izņēmums ir attiecināms arī uz līgumiem.
Sk. arī: *European Copyright Law. A Commentary*. Walter, M. M. (Ed.), Lewinski v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 108.
- ⁴⁴ Sal. *European Copyright Law. A Commentary*. Walter, M. M. (Ed.), Lewinski, v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 108.
- ⁴⁵ Sākotnējā Autortiesību likuma projektā datorprogrammas tika atzītas par patstāvīgu autortiesību darbu veidu, taču likuma pieņemšanas gaitā no šādas pieejas likumdevējs atteicās. Sk. likumprojekts „Autortiesību likums”. Pieejams: <http://helios-web.saeima.lv/saeima7/reg.likprj> [sk. 25.09.2011.].
- ⁴⁶ Sal. *Grudulis, M.* Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 100. lpp.
- ⁴⁷ Piemēram, Lielbritānijā autora personiskās tiesības vispār netiek attiecinātas uz datorprogrammām. Sk. Art. 79 (2) (c), Art. 81 (2). Copyright, Designs and Patents Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/part/II/chapter/IV> [sk. 25.09.2011.]. Sk. arī: *Cornish, W. R., Llewelyn, D.* Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights. 6th ed. London: Sweet & Maxwell Limited, 2007, FN 23, p. 810.
- ⁴⁸ Sk., piem., AL 2. p. 4. d. 2. pkt., 7. p. u. c.
- ⁴⁹ Datorprogrammu licenču līgumu elektroniskā forma ne vienmēr ir pielīdzināma rakstveida formai saskaņā ar Elektronisko dokumentu likuma 3. p. 1. d. Sk. Elektronisko dokumentu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 169, 2002, 20. novembris.
- ⁵⁰ Tā, piemēram, Vācijas Autortiesību likuma 17. p. izplatīšana ir formulēta plašāk, nosakot, ka izplatīšanas tiesības ir tiesības darba oriģinālu vai reprodukcijas eksemplāru piedāvāt sabiedrībai vai ieviest civiltiesiskajā apgrozībā. Sk. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), § 17. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/> [sk. 25.09.2011.].
- ⁵¹ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2008. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-456/06 *Peek & Cloppenburg KG v. Cassina SpA*. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [sk. 25.09.2011.].
- ⁵² Kritiku par šo EST nostāju sk. *Goldmann, M., Möller, R.* Anbieten und Verbreiten von Werken der angewandten Kunst nach der „Le-Corbusier-Möbel“-Entscheidung des EuGH-Ist die „Wagenfeld-Leuchte“ erloschen? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, 2009, Heft 6, S. 554.
- ⁵³ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in information society. *OJ*, L 167, 22.06.2001., p. 0010–0019. Minētā tiesība tika pirmo reizi noteikta WIPO Autortiesību līguma 8. pantā.
- ⁵⁴ Sk. attiecīgi WIPO Autortiesību līguma 7. p. 2. d. un TRIPS nolīguma 11. p.
- ⁵⁵ Sk. AL 20. p. 2. d., 21. p. 2. d., 23. p. 5. d., 24. p. 2. d., 34. p. 8. d. Jāatzīmē, ka 34. p. ietverto reproducēšanas tiesību ierobežojumu Latvijas likumdevējs ir formulējis neveiksmīgi, uzsverot atbildības maksāšanas pienākumu, nevis pašu ierobežojuma kodolu – darba likumīgā ieguvēja tiesības uz t. s. privāto kopiju.
- ⁵⁶ Skatot Autortiesību likuma projektu 2. lasījumā, minētais izņēmums tika pēc kultūras ministres un Saeimas Juridiskā biroja priekšlikuma no likumprojekta svītrots, taču 3. lasījumā pēc kultūras ministres ierosinājuma tas tika likumprojektā atjaunots.
- ⁵⁷ Veiksmīgāk minēto autortiesību ierobežojums ir formulēts Vācijas Autortiesību likuma 69d. p. 2. d., kurā rezerves kopijas izgatavošana tiek pieļauta tad, ja tā ir nepieciešama datorprogrammas nākotnes lietošanas nodrošināšanai.
- ⁵⁸ AL 29. panta 2. daļā ietvertais regulējums ir atzīstams par aizliedzošu normu Civillikuma 19. panta 1. daļas izpratnē un nav izslēdzams ar vienošanos par citas valsts likumu piemērošanu datorprogrammas eksemplāra iegūšanas darījumā iesaistīto līdzēju attiecībām.
- ⁵⁹ Šāda ierobežojuma spēkā esamība tomēr būtu apšaubāma patērētāju tiesību aizsardzības kontekstā. Sk. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 5. p. 4. pkt. kopsakarā ar 6. p. 3. d. 1. pkt. Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 104/105, 1999, 1. aprīlis.

Summary

This paper addresses the issue of the development of software law in Latvia. The mentioned matter is strongly affected by implementation of corresponding EU legal regulations in the Latvian legal system, especially by transposition of the Directive on the legal protection of computer programs. Therefore, the main purpose of this paper is to examine, whether the above-named directive was fully and in a correct way implemented into Latvian Copyright Law. In the article the author proves that there are several considerable incompatibilities between the directive and the Latvian Copyright Law, which leads to some extent of legal uncertainty regarding legal treatment of protection and civil turnover of software.

Beyond the drawbacks of the above-mentioned implementation process there is some insufficiency of Latvian Copyright Law to be concluded regarding legal protection of computer programs. The main problems are uncritical applying of general copyright regulations to computer programs without consideration being given to their specific (functional) character and the lack of scientific discussions on more appropriate legal regulation of computer software in Latvia.

